

ANGLI

GALLI

GERMANI

Esmaspäeval, 20. juunil 2022 kell 21.00

PAN ROGOSINSKY AJA MUUSIKA JA TANTSUD

Hilisõhtune tantsu- ja muusikarännak Rogosi mõisas

Vanatantsuansambel Saltatriculi
ja Tartu muusikud

VENETIANI

CASTILIANI

POLONI

Mängime tänasel kontserdil eri rahvaste tantsudega pidu 16.–17. sajandi vahetusest – ajast, mil vürst Rogosinsky asus siinset mõisa uuendama. Kahjuks pole Liivimaalt ega üldse Läänemere ümbrusest meieni jõudnud täpsemaid tantsukirjeldusi; küll on aga selles piirkonnas säilinud muusika-allikaid, millest leiab ka tantsulugusid ja õnneks on nende viisidega sobivaid tantse kirjeldatud mujal – eriti põhjalikult Itaalias, mis oli tolle aja Euroopas tantsumaa number üks.

Alustame tantsudega, mida kutsuti „Saksa tantsudeks“ – prantsuse keeles *allemande* (millest Inglismaal sai *almain*), itaalia keeles *tedesca* ja saksa keeles lihtsalt *Tanz*. Sakslased ise oma tantse paraku ei kirjeldanud, seepärast näitame, mis sai sellest žanrist itaallaste ja inglaste käe all.

Järgmiseks näitame, mis moel kaunistasid rahuliku jalutamistantsu pavaani itaallased, mismoodi teisendasid seda hiljem hispaanlased, ning kuidas sellele järgnes hüppetants galjard.

Edasi tuleb kolm tantsu, mis on nime poolest Hispaania omad. Ka hispaanlased ei märkinud 16.–17. sajandi vahetusel veel ise oma tantse üles, seega tuleb meil jälle uskuda Itaalia kirjeldusi.

Viimaks tulevad tantsud, mis pretendeerivad justkui eri maade lihtrahva pärimuse esindamisele, kuigi väga õukondlikus vormis. Selle osa juhatab sisse itaallaste keerukas tõlgendus lihtsatest Prantsuse ringmängudest, seejärel saab näha, kuidas sarnased elemendid omakorda Inglise nn maatantsudesse (*country dance*) jõudsid. Näitame ka jõulist Hispaania „talupojatantsu“ (*villano*) ja mismoodi sellest tantsutüübist Hispaania krooni all olevas Milanos palju malbem ja seltskondlikum figuuritants sai.

„**Audite, silete**“ ehk „Kuulake, vaikige“ (16. s) on anonüümse autori laul Saksa helilooja Michael **Practoriuse** seades; laulul on teatav sugulus *pass' e mezzo antico* (sõna-sõnalt „vana poolteist sammu“) nimelise akordijärgnevusega, mis oli 16. sajani ülipopulaarne ja millest tehti lugematuid töötusi.

Kuulake, vaikige: jumalik muusika. Laulud sosistavad õhus mahehäälselt. Pidage nüüd mitmehäälselt kooskõla, laulge rõõmsalt magusast armastusest.

„**Bassa Ducale**“ ehk „Hertsoglik bassa“ Fabritio **Caroso** tantsuõpikust „Il Ballarino“ (1581), Braunschweig-Lüneburgi hertsoginnale pühendatud tants. Itaalia *bassa* („tasane tants“) käis algul komplektis *alta* ehk „kõrge“, tähendab, kiirema ja hüplikuma tantsuga, just nagu korraliku Saksa *Tanz*'u järele käis *Nachtanz*; „Bassa Ducale“ on juba hilisem, hüppeid jagub ka aeglasemasse „tasasesse“ ossa.

„**Une jeune fillette**“ ehk „Noor neiu“ Jehan **Chardavoine**'i rahvalaulukogumikust „Recueil des plus belles et excellentes chansons ...“ (1575). See on üks varasemaid versioone Euroopas laialt levinud „nunnalaulu“ viisist, mida on palju avaldatud ka instrumentaalsel kujul, sageli Saksa tantsu (*allemande*'i või *tedesca*) nime all.

Üllas, meeldiv ja kena noor neiu pandi vastu tahtmist kloostrisse, seepärast on tema elu suur kannatus. „Oh, et mind ei antud mu ustavale sõbrale, kes ihaldas mind väga nagu

mina tedagi! Ta hoiaks mind kogu öö käte vahel ja räägiks mulle oma mõtteid, ja mina talle ka.

„**Alta Morona**“ (Caroso 1581) on sama viisi tantsutöötlus, mis jaguneb „tasa-seks“ ja „kõrgeks“ osaks nagu „Bassa Ducalegi“.

„**Black Almair**“ ehk „Must Saksa tants“ sisaldab inglise versiooni „Saksa sammudest“, muusika meenutab nimest ja sammudest hoolimata aga hoopis džiiigi. Kirjeldatud on seda **Inns of Courti** käsikirjades (~1570.–~1670), mis olid tõenäoliselt juuratudengite tantsumärkmed pidustuste tarbeks.

Pavaniglia ehk „pavaanike“ oli kaunistatud variant kõnnitantsust pavaanist. Põhiehitus on kõigil „pavaanikestel“ sama: kõiki osi peale alguse- ja lõpuosa tuleb korrata teisest jalast kui enne, sageli ka suunda muutes. Iseloomulik on aeglase ja kiirete sammude kontrast ühtlases tempos muusika taustal. Hispaanlastele sai see eriti südamelähedaseks, nii et Alpidest põhja pool peetigi seda Hispaania tantsuks. Tantsuvariatsioonid on Cesare **Negri** õpikust „Gratie d’amore“ (1602) ja Juan Antonio **Jaque** käsikirjalisest õpikust „Libro de danzar ...“ (17. s), muusika on „**Pavane de Spaigne**“ ehk „Hispaania pavaan“ Michael Praetoriuse raamatust „Terpsichore“ (1612).

„**Les caterines**“. Tekst: Joan Escrivà (15. s lõpp), muusika on 16.–17. sajandi ülipopulaarne hüppetantsuviis „La gamba“ või „Cara cosa“, mille algset autorit pole teada.

Katariinad paistavad nagu kuningannad, nii et vaatame, mis salme me teeme. Ta on armas ja kena kui roosilill, kuid mind rõhuv valu ei anna asu. Ta on kerglane ja tujukas, aga meie ikka mängime. Nii ta meile meeldibki.

„**Lo Spagnoletto**“ (Negri 1602) on üks tants arvukast *spagnoletta*’de, tähendab, „Hispaania lugude“ perekonnast: neil kõigil on põhimõtteliselt sama muusika; kõigis *spagnoletta*’des on tantsijad üksteisega vastamisi ning tantsus vahelduvad salmid ja refrään. „Lo Spagnolettot“ eristab teistest *spagnoletta*’dest teatav kandilisus: tantsijaid on neli ja ka rütm on neljalöögiline. See on Negri õpiku avatants ja pühendatud Milano kuberneriprouale; vahest soovis Negri „Hispaania tantsu“ avatantsuks valides püsida heas kirjas Hispaania kuninga-koja silmis, kelle võimu alla Milano kuulus.

„**Gagliarda di Spagna**“ ehk „Hispaania galjard“ (Caroso 1581) ei ole muusikaliselt üldse galjard, sest meetrum on neljalöögiline. Just nagu enne *pavaniglia*’s, torkab ka siin silma aeglase ja kiirete sammude kontrast.

„**Castellana**“ (Caroso 1581) on samuti *spagnoletta*’de perekonna tants, seekord tavapäraselt kolmelöögilises rütmis. „Castellana“ nimi on sõnademäng, mis viitab ühteagu daamile nimega Isabella Castella Malvasia, kellele tants oli pühendatud, ja tantsužanri hispaanialikkusele, sest sama sõna tähendaks hispaania keeles „kastiilia“ või „Kastiiliast pärit“.

„**Brando di Cales**“ ehk „Calese ringtants“ (Negri 1602). *Brando* on itaaliakeelne mugandus prantslaste *branle*’ist, mis tähendas ring- või rodutantsu. Milano õukondlik tantsumeister Negri on lihtsakoelist algmaterjali tundmatuseni lihvitud: tantsijaid on kindel arv, nad peavad koreograafiaga ette tuttavad olema ja oskama peeneid itaaliapäraseid samme.

„**Oranges and Lemons**“ ehk „Apelsinid ja sidrunid“ ilmus esimest korda John **Playfordi** kirjastatud Inglise seltskonnatantsuõpikute sarja „The Dancing Master“ 1657. a väljaandes, kuhu on üles tähendatud nn „maatantsud“, *country dances*. Samme on selgitatud väga vähe, väheste kirjelduste põhjal on need samad, mis lihtsatel Inglise seltskonnatantsudel, figuurid meenutavad aga Itaalia tantsude omi. Sedalaadi tantsud läinud Inglismaal moodi juba kuninganna Elizabeth I ajal ja nad püsisid moes paarsada aastat järjest. Prantsusmaale levides said need tõlkeapsu tõttu nimeks *contredanse*, millest tuleb ka meie „kontratantsu“ sõna.

„**Vella de vos som amors**“ ehk „Kaunitar, olen teisse armunud“ on hea näide sellest, kui rahvusvaheline oli renessansskultuur: see katalaanikeelne laul ilmus laulukogumikus, mis sisaldas peamiselt Itaalias elavate hispaania- ja katalaanikeelsete autorite laule, trükiti Veneetsias (1557) ning kogumiku ainus tänini säilinud eksemplar on leitud Rootsist Uppsala raamatukogust; seepärast on see tuntud nii Calabria hertsogi *cancionero*, Veneetsia *cancionero* kui ka Uppsala *cancionero*'na.

Kaunitar, ma olen teisse armunud, oh, saaks te minu omaks! Õhkan alati, kui mõtlen teile, ööl ja päeval. Ma ei suuda hetkegi teile mõtlemata olla, olen teie armastamisest arust ära. Andke mulle julgust, sest te suudate, mu käskijanna, sest te is peitub kõik hea, mis mul on, ööl ja päeval.

Villano ehk „talupojatants“ on Hispaania tants, mida kirjeldas esimest korda Juan Antonio Jaque; näitame sellest üht katkendit. Tantsuõpiku adressaat oli Jaque patroon don Baltasar de Rojas Pantoja, nii et nimest hoolimata ei olnud see tants ilmselt mõeldud päris talupoegadele. Muusikaliselt on see pigem žanr kui üks kindel heliteos; variatsioonid on meie muusikute enda loodud.

„**Villanico**“ (Negri 1602) on veel üks võimalik *villano*-variant; tantsus on vihjeid *villano* hüpetele, aga muidu on tal selgelt itaaliapärased figuurid.

„**Gathering Peascods**“ ehk „Hernekaunu noppides“ on samuti Playfordi tants (esmailmumine 1651); tantsu rekonstruktsioon ja seade Jane Gingell.

Tantsivad: **Anne Kaaber, Danel Ülper, Eve Valper, Helena Oselin, Jürgen Jalak, Kristen Suokass, Külli Kressa, Sirje Lind**

Instrumentidel: **Anti Einpaul** (puhkpillid), **Helena Valpeteris** (viilul), **Janno Mäe** (löökpöök), **Kai Visnapuu** (harf)

Laulavad: **Andreas Kalkun, Anti Einpaul, Ave Teesalu, Eve Valper, Kaspar Kolk, Külli Kressa, Lea Hallik, Pille Veedler**

Kostüümide ja kavalehe kujundus: **Eve Valper**

Tantsude rekonstruktsioonid: **Külli Kressa**, kui pole teisiti märgitud.

Kava kujunduses on kasutatud Tartu Ülikooli raamatukogus asuva Jodocus Hondiuse Euroopa kaardi (1641) servavinjette
